

Ønske om bedre samspil mellem specialpædagogik og almen undervisning for psykisk sårbare elever på ungdomsuddannelserne

”Ind i mellem får hun særbehandling, men jeg ændrer ikke min didaktiske tilgang. Så der kommer hun lidt i klemme.” Sådan siger en gymnasielærer om at have en elev med psykisk funktionsnedsættelse i sin klasse. Citatet stammer fra en rapport, som Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har udarbejdet på baggrund af en caseundersøgelse gennemført for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet (STUK). Caseundersøgelsen undersøger tilrettelæggelsen af specialpædagogisk støtte (SPS) til elever med psykiske funktionsnedsættelser på tre udvalgte gymnasier, og den viser, at SPS tilrettelægges forskelligt, og at der er forskellige fordele og udfordringer på alle skoler. Fælles er dog, at de elever, der modtager SPS, oplever positiv betydning af støtten: *”Jeg tror ikke, at jeg havde gået herude meget længere end tre måneder, hvis jeg ikke havde fået støtten. Jeg har meget personlig kontakt med hende, som jeg ikke kunne få med en studievejleder”*, fortæller en elev.

I denne artikel fremhæver vi de resultater fra undersøgelsen, som handler om samspillet mellem den individuelle SPS i form af støttetimer og den almene undervisning. Både støttegivere og lærere gør en stor indsats for at hjælpe psykisk sårbare elever, så de får de bedste muligheder for at følge undervisningen og gennemføre uddannelsen på lige vilkår med de øvrige elever. Der er stadig et potentiale for at styrke koblingen mellem individuel støtte og almen undervisning.

Eleven er eneste bindeled mellem støttetimer og almenundervisningen

Mens nogle skoler vælger at bruge interne støttegivere, bruger andre eksterne støttegivere. Det er også forskelligt, om skolerne bruger en del af skolens lærere som støttegivere eller om støttegiverne har en anden faglig baggrund. Uanset hvem støttegiver er, anvendes støttetimerne på de tre gymnasier ofte til hjælp til at strukturere, prioritere og planlægge skolearbejdet både i og uden for undervisningen. Men de kan også bruges til at

evaluere på elevernes oplevelser i skolen, at støtte eleverne i at forstå og mestre egne udfordringer i en uddannelsessammenhæng og forstå og indgå i det sociale miljø på skolen.

Som SPS-ordningen lægger op til, afholdes støttetimerne på alle tre gymnasier individuelt og uden for den almene undervisning. Fordelen herved er, at støtten tilpasses den specifikke elev, som modtager støtten, og at eleven undgår stigmatisering i klassen. Ulempen er, at eleven ofte bliver det eneste bindeled mellem den individuelle støtte og undervisningen. Det vil eksempelvis sige, at hvis eleven oplever særlige udfordringer i klassen, er det elevens ansvar at tage det op med støttegiver. Ligesom eleven selv skal implementere det, han eller hun tager med sig fra støttetimerne, i undervisningssituationen.

Lærerne efterspørger konkret viden om den enkelte elevs særlige behov og metoder til at møde disse behov

For at lærerne kan skabe et inkluderende læringsmiljø og kan tage særlige hensyn til elever med særlige behov i undervisningen, kræver det, at de får den nødvendige viden. Det er ifølge lærerne dels viden om den konkrete elev og elevens særlige behov og dels faglig viden om, hvordan undervisningen kan tilrettelægges, så der tages hensyn til den konkrete elev, uden at det går ud over den samlede klasse. Selvom lærerne er dygtige fagpersoner og dygtige undervisere, så har de ikke nødvendigvis specialpædagogisk viden om, hvordan de kan tage hensyn til de psykisk sårbare elever. En lærer fortæller, at hun har behov for en meget konkret og anvendelsesorienteret viden: *”Det giver ikke nogen mening, når man får at vide, at ’her er et menneske, du skal være tolerant og rummelig over for’, for det er vi allerede. Man får at vide, at ’nu skal vi give god opmærksomhed’, men hvad betyder det? Vi har ingen værktøjer, vi kan bruge, udover end vores menneskelighed”*.

På de tre gymnasier overleveres meget begrænset viden fra eleven og elevens støttegiver til lærerne, og det sker primært i begyndelsen af et støtteforløb. Det skyldes dels, at overleveringen ofte foregår skriftligt og derfor er begrænset for at beskytte persondata, og dels at eleverne ofte ønsker, at så lidt viden som mulig viderefremmes, fordi de er bange for at blive stigmatiseret. Men den begrænsede overlevering og sparring gør det svært for lærerne at tilpasse undervisningssituationen, så den bedst muligt tager hensyn til de psykisk sårbare elever.

Overlevering af viden skal tage hensyn til elevens ønsker og behov

De elever, som modtager SPS, oplever overleveringen af viden om deres ønsker og behov som et dilemma: på den ene side er det betryggende, at lærerne og klassekammeraterne forstår deres situation, så der kan tages hensyn i klassen, men samtidig er det vigtigt for dem, at de ikke fremhæves i kraft af deres diagnose og risikerer stigmatisering. En elev fortæller, at hans støttegiver i opstarten gav hans lærere kort besked om hans diagnose og særlige behov, og at det var vigtigt for ham ikke at blive fremhævet for meget: *”Det ville ikke være rart at blive udpeget, fordi jeg er den eneste i min klasse, der har den diagnose. Jeg ønskede ikke at blive udstillet”*.

Det kan være en udfordring for lærerne at tage individuelle hensyn, når der er begrænsede ressourcer

Lærerne gør meget for at tage særlige, individuelle hensyn til psykisk sårbare elever i deres undervisning. Eksempelvis får nogle elever lov at arbejde alene eller i en bestemt gruppe, når der er gruppearbejde. Andre elever får lidt længere snor i forhold til fravær og præsentationer for klassen. Læreren kan også tage hensyn ved at følge individuelt op på en kollektiv besked for at sikre, at eleven har forstået opgaven. Men lærerne fortæller også, at de ikke tilrettelægger undervisningen anderledes, når der er psykisk sårbare elever i klassen.

Lærerne oplever, at det kan være svært både at finde tid til at sikre den sociale inklusion og at nå de faglige mål.

Da SPS-midlerne anvendes til den individuelle støtte uden for undervisningen, er der ikke ekstra ressourcer til tilpasning af almenundervisningen. En af lærerne siger: *”Der er slet ikke ressourcer til at tilrettelægge undervisningen anderledes. Jeg prøver at finde nogle huller, hvor det lige passer ind, nogle gange kan jeg lige tage den i frikvarteret. Det er op til en selv at vælge om man gør det eller ej”*. Flere lærere fortæller, at de kan føle sig nødsaget til at prioritere undervisningen og de faglige mål for hele klassen, hvis der ikke er ressourcer til både at sikre undervisningen for alle og at tage særlige hensyn til enkelte elever.

Kan erfaringerne med SPS bruges til at inkludere andre psykisk sårbare elever?

Gymnasierne arbejder aktivt for at skabe bedre trivsel for alle elever. Det sikres blandt andet gennem et positivt klassefællesskab og inkluderende læringsmiljø. Lærere, vejledere, støttegivere og eleverne selv fremhæver netop disse ting som vigtige for elever, der modtager SPS. Eleverne har behov for, at de andre elever og lærerne accepterer deres behov og udfordringer, og at lærere og kammerater giver plads til individuelle tilpasninger. Men EVAs undersøgelse peger på, at der er behov for at udvikle rum og metoder til at sikre, at de involverede aktører får den relevante viden. Det gælder særligt viden til lærerne om, hvordan de bedst inkluderer de specifikke elever, uden at gå på kompromis med hverken elevernes ønsker eller datætik.

Blandt lærere, ledere og vejledere i caseundersøgelsen er det desuden en generel opfattelse, at det er den brede gruppe af psykisk sårbare elever, som ikke modtager SPS, som er sværest at inkludere – netop fordi skolen ikke har særlige ressourcer hertil. Det kan derfor være relevant at overveje, hvordan erfaring, viden og metoder til inklusion af psykisk sårbare elever, der modtager SPS, eventuelt også kan komme den bredere gruppe af psykisk sårbare elever til gavn, så det er lettere at inkludere og fastholde dem i undervisningen.

Spørgeskema blandt ledere på ungdomsuddannelser

EVA's undersøgelse indeholder også en spørgeskemaundersøgelse blandt ledere på ungdomsuddannelser om indsats til de elever på erhvervsuddannelser og gymnasiale uddannelser, som i kortere eller længere perioder oplever en psykisk sårbarhed, som påvirker deres muligheder for at følge undervisningen og gennemføre ungdomsuddannelsen. Den viser bl.a., at:

- Halvdelen af lederne (50 %) vurderer, at mere end 10 % af deres elever i kortere eller længere perioder er psykisk sårbare i en grad, så det påvirker deres mulighed for at følge undervisningen og gennemføre ungdomsuddannelsen. Det gælder for flest ledere på hf (82%) og dernæst EUD (64 %), mens der er færreste ledere på de gymnasiale uddannelser (31 %), der vurderer således.
- 88 % af lederne vurderer, at de har elever på skolen, som modtager SPS på baggrund af en psykisk funktionsnedsættelse.
- Skolerne bruger en bred vifte af indsatser til de psykisk sårbare elever, og det er typisk tilbud målrettet den brede gruppe af elever og således ikke forbeholdt de psykisk sårbare elever.
- 30 % af lederne vurderer, at de i høj eller i nogen grad tilrettelægger undervisningen anderledes, når der er psykisk sårbare elever i en klasse.
- 98 % af lederne vurderer, at de i nogen eller i høj grad tilbyder de psykisk sårbare elever den nødvendige støtte.

STUK sætter fokus på SPS til psykisk sårbare elever:

- Undersøgelsen er en del af projektet Videngrundlag om specialpædagogisk støtte og inklusion på ungdomsuddannelserne for personer med psykiske funktionsnedsættelser, der også består af en kortlægning af indsatser til psykisk sårbare unge (EVA, 2018) og et litteraturstudie om SPS og inklusion på ungdomsuddannelserne (Ren Viden, & Rambøll, 2018).
- EVA gennemfører i perioden 2018-2021 en virkningsevaluering af SPS på ungdomsuddannelserne med særligt fokus på elever, der får SPS som følge af psykiske funktionsnedsættelser eller dysleksi.
- STUK har igangsat et arbejde med udvikling af en hjemmeside, der er målrettet de enkelte aktører, der er involveret i arbejdet med SPS, herunder elever, elevernes netværk, SPS-vejledere og støttegivere, og vil i den forbindelse bl.a. have fokus på formidling af værktøjer til støttegivere.